

IN MEMORIAM

D R. S A L A U N G A R

(1908—1988)

Dana 21. listopada 1988. preminula je nakon kratke i teške bolesti dr. Sala Ungar rođ. Krämer upraviteljica Botaničkog vrta u m., dugogodišnji član Botaničkog zavoda Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Rođena je 15. rujna 1908. godine u gradiću Gura Humorului u području istočnih Karpatâ, danas Rumunjska. Kao djevojčica stiže vihorom I. svjetskog rata u Beč. Tamo se je školovala i završila studij botanike, a godine 1932. i doktorirala.

Već u srednjoj školi u Beču oduševila se planinarstvom te pritom osobito zavoljela biljni svijet, kojemu se kasnije u struci posvetila do kraja života. Već kao učenica, te za studija, radila je u poznatim Rothschildovim vrtlarijama u Beču, pa je tako uz teorijske osnove iz botanike na studiju stekla i solidno znanje i praktično iskustvo u hortikulturi. U 7. razredu gimnazije upoznala je i svojega životnog druga Osječanina inž. Pavla Ungara, poznatog vrtnog arhitekta, koji je tada bio student. S njim je nerazdruživo bila vezana do kraja svojega života.

Iz Beča dolazi 1933. sa suprugom Pavlom u Jugoslaviju. Zbog nemoćnosti zapošljavanja u državnoj službi oni osnivaju vlastiti rasadnik kultiviranoga ukrasnog bilja u Zagrebu »PERENVRT«. To je bio prvi specijalizirani rasadnik za trajno ukrasno bilje u Jugoslaviji, koji je dr. Sala Ungar vodila do 1941. godine.

Za vrijeme rata godinu je dana provela u koncentracijskom logoru u Kraljevici i na otoku Rabu, a nakon kapitulacije Italije 1943. do svršetka rata 1945. sudjelovala je u NOR-u. Kao botaničar organizirala je skupljanje ljekovitoga bilja na Baniji i Kordunu za potrebe Saniteta IV. korpusa, a potom i za Sanitet Glavnoga štaba NOV za Hrvatsku. Za svoj doprinos NOB-u odlikovana je Ordenom zasluga za narod.

Od svršetka rata do svibnja 1948. godine radila je u Ministarstvu poljoprivrede i šumarstva NR Hrvatske kao šef odsjeka za vrtlarstvo, a od lipnja 1948. puna tri desetljeća kao upraviteljica Botaničkog vrta Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu do 1978. kada je umirovljena sa 70 godina života. I nakon umirovljenja, do posljednjega dana života, živjela je dr. Sala Ungar s problemima vrta nastojeći pomoći savjetom i činom kad god i gdje god je to bilo moguće.

Došavši godine 1948. na dužnost upraviteljice Botaničkoga vrta, na mjesto koje joj je po stručnosti i po interesu najviše odgovaralo, prihvatila se dr. Sala Ungar žarom entuzijasta, zaljubljenika u biljni svijet i hortikulturu, značajnog zadatka obnove i unapređenja vrta, koji je prvih poratnih godina bio u lošem stanju.

Valjalo je najprije utvrditi koliko još biljnih vrsta raste u vrtu, sve inventarizirati i izraditi potpunu kartoteku biljnoga materijala, obnavljati staklenički prostor i odgovarajuća postrojenja, te organizirati svakodnevni raznoliki posao u vrtu s premalo radne snage.

Poseban je zadatak bio uvođenje u kulturu što većega broja vrsta prebogatih autohtone flore iz različitih biljnogeografskih područja naše zemlje. Osobitu je pozornost posvetila uzgoju i aklimatizaciji mediteranskoga i planinskoga bilja. U izuzetno skućenim financijskim prilikama, u kakvima se Botanički vrt praktički nalazi permanentno, unapređivanje i proširivanje djelatnosti vrta bilo je moguće jedino uz krajnje osobno zalaganje, entuzijizam i upornost, osobine koje su dr. Salu Ungar posebno krasile.

Rezultati nisu izostali, pa možemo sa zadovoljstvom navesti podatak da je u vrijeme dolaska dr. Sale Ungar na mjesto upraviteljice u vrtu raslo ukupno samo nešto više od 1000 biljnih vrsta, dok je tridesetak godina kasnije, tj. u vrijeme njezina odlaska u mirovinu, broj uzgajanih biljaka povećan na oko 9000 vrsta. Time je naš Botanički vrt, po svojem sadržaju, postao najznačajniji u jugoistočnoj Evropi.

Ono što valja posebno istaći jest činjenica da je barem polovicu od toga broja vrsta skupila dr. Sala Ungar osobno, i to u svoje slobodno vrijeme, na mnogobrojnim planinarskim pohodima i ekskurzijama u različitim područjima odakle je žive biljke prenosila u kulturu u Botanički vrt. Ne treba posebno isticati koliko je odricanja, napora pa i vlastitih sredstava trebalo za to uložiti, a sve se to može shvatiti samo ako se zna kolika je bila njezina ljubav prema biljnom svijetu i njegovoj zaštiti, entuzijizam, upornost i izvanredna odgovornost prema poslu i instituciji u kojoj je djelovala.

Navedenim povećanjem broja biljnih vrsta u Botaničkom vrtu bilo je moguće višestruko povećati i zamjenu sjemenja s mnogobrojnim botaničkim vrtovima iz svega svijeta, a u tu je svrhu svake godine pod njezinim vodstvom tiskana i publikacija »Delectus seminum«, uobičajena za botaničke vrtove.

Botanički je vrt od samoga osnutka služio u prvom redu visokoškolskoj nastavi i potrebama znanstvenog rada na području botanike, pa je dr. Sala Ungar uvijek nastojala da vrt i toj namjeni što potpunije zadovolji. Njezinom je zaslugom u tu svrhu osnovano i tzv. »sistematsko polje«, namijenjeno u prvom redu studentima biologije za studiranje sistematske botanike i morfologije bilja, ali i svima drugima kojima je važno poznavanje bilja. Na znanstvenom je polju S. Ungar bila angažirana osobito kao voditelj znanstvenog zadatka »Introdukcija, aklimatizacija i primjena bilja za ozelenjavanje u urbanim sredinama«, na čemu je surađivala i nakon umirovljenja, a njezin znanstveni i stručni interes sezao je od fiziologije i ekologije bilja do floristike i hortikulture. Objavila je blizu četrdesetak znanstvenih, stručnih i popularnoznanstvenih članaka u različitim domaćim i stranim časopisima (v. popis radova).

Posebno valja istaknuti njezin »Vodič kroz Botanički vrt«, tiskan u dva izdanja, a upravo je u pripremi treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, koje, nažalost nije doživjela. Sudjelovala je i na nekoliko značajnih međunarodnih znanstvenih skupova.

Dr. Sala Ungar

Niz godina dr. Sala Ungar najaktivnije je bila angažirana na realizaciji planiranog preseljenja Botaničkog vrta, jer je površina na današnjoj lokaciji premalena za narasle potrebe. Upornošću kakva joj je bila svojstvena uz suradnju i pomoć odgovarajućih institucija i organizacija na Fakultetu, Sveučilištu i gradu Zagrebu uspjela je ishoditi novu lokaciju za Botanički vrt Sveučilišta na Mlinovima u podnožju Medvednice s površinom oko 40 hektara, tj. više od 8 puta većom od današnje.

Vječita besparica razlogom je da do danas taj projekt nije mogao biti ostvaren, ali je površina zasad za tu namjenu zaštićena. Kada dođe do osnivanja novoga vrta, ime dr. Sale Ungar neće moći biti zaobiđeno.

S. Ungar aktivno je surađivala i s različitim institucijama i organizacijama izvan Fakulteta, pa je primjerice na poziv Uprave Briona radila na determiniranju i etiketiranju dendroflora Brijunskog otočja. Teško je u kratkom prikazu nabrojiti sve rezultate, uspjehe i zasluge dr. Sale Ungar. Sigurno je, međutim, da se razdoblje njezina djelovanja kao upraviteljice može označiti izuzetno značajnim u povijesti Botaničkoga vrta, čiju stotu obljetnicu obilježavamo upravo ove godine.

Nismo bili sigurni da li će dr. Sala Ungar doživjeti stotu obljetnicu svojega života, ali smo se iskreno nadali i željeli da doživi barem stotu godišnjicu od utemeljenja Botaničkoga vrta, u čijem su razvitku i unapređenju ugrađeni i rezultati njezina golemo znanja i iskustva u hortikulturi, njezina tridesetogodišnjeg samoprijegornog rada, zalaganja, odricanja i upornosti, te neizmjerne ljubavi za biljni svijet, čije značenje za život čovjeka na Zemlji u vrijeme bitnih poremećaja u biosferi danas već počinju shvaćati i najširi slojevi naroda.

Njezino će mjesto u Počasnom odboru formiranom za obilježavanje stote obljetnice utemeljenja Botaničkoga vrta ostati prazno, što nas ispunja žalošću, no ponosni smo na njezino djelo, a svi građani Zagreba kojima je Botanički vrt prirastao srcu, prolazeći mimo, ili uživajući u njegovim ljepotama, s poštovanjem će se sjećati dugogodišnje upraviteljice dr. Sale Ungar.

LJUDEVIT ILIJANIĆ i LJERKA REGULA-BEVILACQUA

POPIS RADOVA DR. S. UNGAR

A. Znanstveni radovi

1. S. Krämer: Physiologische Studien an *Iris germanica* L. Über die vegetative Vermehrung von *Iris germanica* und den Einfluss innerer und äusserer Faktoren auf deren Organe. Die Gartenbauwissenschaft (Berlin) 6, 243—261, 1932.
2. S. Krämer: Physiologische Studien an *Iris germanica* L. II. Wachstumskrümmungen an *Iris germanica*. Die Gartenbauwissenschaft (Berlin), 1933.
3. Lj. Regula-Bevilacqua, Lj. Ilijanić i S. Ungar: Novi prilog flori otoka Mljetna. Acta Bot. Croat 40, 245—250, 1981.
4. Lj. Regula-Bevilacqua i S. Ungar: Prilog flori poluotoka Pelješca. Acta Bot. Croat. 30, 147—151, 1971.
5. S. Ungar: *Portenschlagiella ramosissima* (Portenschl.) Tutin na otoku Visu. Acta Bot. Croat. 28, 475—477, 1969.
6. S. Ungar: Novi prilog flori poluotoka Pelješca. Acta Bot. Croat. 31, 217—220, 1972.
7. S. Ungar: Utjecaj topline i svjetlosti na klijavost *Pulsatilla alpina* (L.) DeLarbrea. Hortikultura (Zagreb) 47 (4), 8—10, 1980.
8. S. Ungar i Lj. Regula-Bevilacqua: Novo nalazište vrste *Tulipa praecox* Ten. u Hrvatskoj. Acta Bot. Croat. 29, 255—256, 1970.

B. Stručni radovi

1. S. Ungar: *Arabis 'Rosabella'*. Naš vrt (Zagreb) 2 (3/4), 56, 1935.
2. S. Ungar: Trajnice u zasjeni. Hortikultura 3 (4), 20—22, 1957.
3. S. Ungar: Pripremimo što bolje naše ekskurzije — Botanički vrt Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu. Biološki list 13 (9—10), 129—134, 1965.
4. S. Ungar: Botanički vrt u Zagrebu i njegova uloga u razvitku hortikulture u Zagrebu i u zemlji. Hortikultura 32 (2—3), 63—67, 1965.
5. S. Ungar: Kako četinjače podnose zagađeni zrak. Hortikultura 33 (4), 14—16, 1966.
6. S. Ungar: Razmnožavanje dvodomnog drveća i grmlja. Hortikultura 35 (2), 41—42, 1968.
7. S. Ungar: Kako uzgajati ukrasno bilje za školski vrt. Priroda 56 (1), 18—19, 1969
8. S. Ungar: Ekskurzija kroz zagrebački Botanički vrt. Priroda 56 (5), 135—139, 1969.
9. S. Ungar: Zapažanja o zimskoj otpornosti bilja domaćeg i stranog porijekla u zbirnama Botaničkog vrta PMF-a Sveučilišta u Zagrebu. Hortikultura 38 (3) 68—75, 1971.
10. S. Ungar: Glavni Botanički vrt Akademije nauka SSSR. Hortikultura 40 (1), 26—28, 1973.
11. S. Ungar: Neke vrste naše autohtone flore kao vrijedne dekorativne biljke. Hortikultura 42 (2), 38—40, 1975.
12. S. Ungar: Beobachtungen über die Winterhärte mediterraner Pflanzen und fremdländischer Gehölze im Botanischen Garten in Zagreb. Wissenschaftliche Beiträge, Martin Luther Universität Halle-Wittenberg (P4) 6, 114—119, 1975.
13. S. Ungar: *Fibigia triquetra* für den Steingarten. Gartenpraxis 2 (1), 23, 1976.
14. S. Ungar: Botanički vrt Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu. U: Biološki vodič. Zavod za udžbenike Sarajevo (1978) 85—90.
15. S. Ungar: Uzgoj ozimice — *Eranthis hiemalis* Salisb. Hortikultura 46 (1), 6—8, 1979.
16. S. Ungar: *Ruscus hypoglossum* L. i *Danaë racemosa* Moench. vrijedne zimzelene vrste za nasade. Hortikultura 46 (2), 1979.
17. S. Ungar: *Edgeworthia papyrifera* im Schnee. Gartenpraxis 5, (11), 510, 1979.
18. S. Ungar: Kukurijek u hortikulturnoj praksi. Hortikultura 47 (3), 7—9, 1980.
19. S. Ungar: Još neke autohtone dekorativne vrste bilja. Hortikultura 48 (4), 23—26, 1981.
20. S. Ungar: Zanimljive uresne biljke. Hortikultura 49 (3), 3—6, 1982.
21. S. Ungar: Otpornost nekih trajnica prema suši. Hortikultura 49 (4), 3—5, 1982.
22. S. Ungar: Trajnice duga vijeka. Hortikultura 50 (3—4), 3—9, 1983.
23. S. Ungar: Miomirisna lemprika — *Viburnum odoratissimum* Ker. 50 (3—4), 9—10, 1983.
24. S. Ungar: Jesenske boje. Hortikultura 51 (3—4), 27—32, 1984.
25. S. Ungar: Sirištara u vrtnom uzgoju. Hortikultura 52 (1—2), 13—15, 1985.
26. S. Ungar: Otpornost nekih vrsta drvenastog bilja prema niskim temperaturama — iskustva zime 1984/85. Hortikultura 52 (3—4), 23—29, 1985.
27. S. Ungar: Crveni likovac. Priroda 75 (1), 20, 1986.
28. S. Ungar i I. Bućan: Otpornost nekih ukrasnih biljaka u priobalnom području prema niskim temperaturama. Hortikultura 53 (1—2), 2—5, 1986.

C. Posebne publikacije

1. S. Ungar: Botanički vrt u Zagrebu. Vodič. Prirodoslovno-matematički fakultet Zagreb (1963) I. izd., II. izd. 1971, III. izd. 1989.